

DOI: <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2022-65-03>
УДК 1:111.1

Дар'я Андріївна Захлипа

аспірантка кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.-Б. Шада
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-1999-5189>

БУТТЯ–DASEIN СЕРЕД ЛІТЕРАЛЬНИХ І ФІЛОСОФСЬКИХ ПЕРСПЕКТИВ УКРАЇНОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Тривка присутність буття як одного із засадничих філософських понять у багатьох мовах і відповідних їм смислових локунах свідчить про його літеральну та контекстуальну відокремленість, а разом й автономність серед регіональних варіацій слововжитку. Як наслідок, буття можна вважати непереїнятим за своєю суттю поняттям, що значить: у кожному окремому разі виробленим згідно із культурними рисами мовної спільноти, актуальність дослідження якого через це тільки зростає. Зі свого боку, у сьогоденних реаліях постгайдеґерової онтології продовжується вироблення локальних альтернатив поняття Dasein, що самé перетворилось на непереїкладну парадигму. В український філософський словник поняття Dasein примативним чином увійшло відповідно до російськомовного перекладу у вигляді присутності, здійсненого В. Бібіхіним, критика навколо якого не вщухає понині. Крім того, слід повсякчас скеровуватись логікою чіткого визначення умов появи самоочевидних поняттєвих адаптацій, із яких переважною мірою сьогодні складається україномовний філософський слововжиток. Вони разом репрезентують його тематичні границі і межі, а також слугують реальними наслідками довгочасної ізоляції української мови із європейського процесу реконструкції та створення нових філософських понять для відображення ідеї буття в цілому. Для україномовної філософської спільноти особливо начасною виступає проблематика затяжного виключення української мови із європейського дискурсу словотворення із відповідними йому концептами, полишення актуалізації якої ризикує лишити низку принципів для онтології понять у неопрацьованому стані, тобто без реальних альтернатив перекладу. Через це спостерігається стрімке пошавлення інтересу до створення авторських мовних одиниць: як у рамках перекладу вже випрацьованих історією філософії понять, так і тих, що претендують увійти до українського філософського словника на аутентичних засадах, як-то характерно для поняття єства. Дана стаття виступає логічним продовженням цього процесу. Більш за те, сьогоденна критика інтерпретацій цілісної моделі буття набирає обертів поруч із феноменами його реструктування, що також не може не позначитись на перспективах роботи над онтологічно вкоріненими поняттями. Самé тому синтез літери та філософського сенсу у перекладі фундаментальних для онтології понять типу Dasein за цілепокладанням складає основу поточного дослідження, маючи у собі перспективи зведення до мінімуму узвичаєних похибок копіювання та парафразу, тим самим наближаючи проблематику україномовного перекладу до площини самобутнього авторства.

Ключові слова: **Буття–Dasein, непереїкладність, присутність, єство.**

Як цитувати: Захлипа, Д. (2022). Буття–Dasein серед літеральних і філософських перспектив україномовного перекладу. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Теорія культури і філософія науки»,* (65), 23-31. <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2022-65-03>

In cites: Zakhlypa, D. (2022). Being–Dasein among literal and philosophical perspectives of ukrainian translation. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series "The Theory of Culture and Philosophy of Science",* (65), 23-31. <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2021-64-03> [In Ukrainian]

Невирішеність проблеми україномовного філософського перекладу буття та дотичних до нього понять несе під собою не тільки історико-дискурсивну, а й суто літеральну складову. Остання, у свою чергу, може бути визначена суміжною до центральної проблематики непереїкладності філософського словника як такого, яскравим прикладом чого слугує антоло-

гічна праця Б. Кассен із однойменною назвою «Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей», адаптована дотепер українською у п'яти томах, чотири з яких вже є надрукованими¹. У ній авторка від самого початку був виокремлений ряд засадничих мов, які відповідно до географії місця і часу скорегували ті чи інші філософські поняття і напрями думки, а саме грецьку, німецьку, французьку, англійську, іспанську, португальську та італійську. Не є дивиною, що кожен із мовних ареалів формує власний ряд універсалій, через що утруднення в дослідженні вирішальних для онтології понять на кшталт *буття* або істини тільки зростають. «Я вважаю самозрозумілим те, що будь-яке мислення певною мірою обумовлене структурою мови, на якій ми висловлюємо та формулюємо свої думки, і що це є особливо вірним для грецьких філософів, які не знали іншої мови, окрім своєї власної» [Kahn, 2009, р. 16] – наголошував зі свого боку знаний філолог-класик Ч. Кан. Є виправданим дискутувати з приводу рівного положення однієї мови відносно іншої у контексті привнесеної нею поняттєво-концептуальної специфіки у проблему буття. І якщо англійська сьогодні «платить за інтернаціоналізацію власним општученням» [Кассен, 2020, с. 8], то українська мова досить довго наслідувала міметичну традицію калькування й розлогих аналогій російської мови. Натомість, завдяки цьому факту перспективи вироблення українського філософського словника постають на відносно не обтяжених, у порівнянні із європейською, багатовіковою філологічною традицією витлумачення того чи іншого філософського тексту, що є його перевагою і недоліком водночас. Парадоксальним чином перекладацька специфіка обумовлена навіть не зверненням до тих конструкцій, які не можуть бути перекладені за аналогією до інших мов чи ніколи не вимагали потреби у перекладі через власну архаїчність, а якраз навпаки: «Радше неперекладним є те, що постійно продовжують (не) перекладати» [Кассен, 2020, с. 13]. Тобто, невирішеність даної проблеми ґрунтується також на озвичайненні тих перекладів і словоутворень, які відіграють найзатребуванішу роль *повсякденного словника*.

Діахронічна вісь відтворення понять потребує окремого дослідження не менше за синхронічну, що значить: вивчення кристалізованих культурно-історичною традицією тем, перекладів і спеціалізації їхнього призначення на теренах України безпосередньо впливає на усвідомлення можливостей новознайденого в надрах її літературної спадщини. У вже згаданому нами «Словнику...» Б. Кассен наведений фрагмент гердерівського тексту, у якому він прямо вказував на основу німецької мови як *такої, що наслідує*². В випадку факт наслідування апелював до грецьких засад філософування. М. Гайдегер у свій час розширив цю лінію спадкоємності між грецькою та німецькою мовами. Якщо за таких обставин вчинити спробу подивитися на мову українську, то у першому наближенні простежуються явні дублети із російської, що, у свою чергу, так само могли бути калькованими формами із ряду європейських мов. Але наслідування разючим чином відрізняється від копії, адже й Гердер мав на увазі запозиченість сенсу, в першу чергу, а не буквальных форм. Самá побудова речення грецькою або німецькою обумовлена оригінальною специфікою обох, тому перша продовжувалась у другій відповідно до наповнення понять, що використовувалися, формуючи певний тип відношення між репрезентантом і об'єктом, що означувався. Зважаючи на те, що греки були одномовними, такі дослідники, як К. Овре-Ассея, Х. Берне, А. Поля та І. Розьє зробили наступний висновок: «Замість того, щоб говорити своєю мовою, вони дозволяли, щоб їхня мова говорила за них» [Кассен, 2020, с. 254], із чим можна почасти згодитись. Що ж до дублетів однієї мови з іншої, то серед них радше зустрічається збереження літеральних форм на відміну від зрощення чи навіть приросту початкового сенсу. Попри це, підсилення останнього спостерігається в одному із розлогих коментарів О. Панича до українського перекладу Арістотеля у питанні визначення *першої усії/буття/сутності*: «Всупереч прийнятому ужитку, усія перекладається тут як *essense*, аби позначити, що йдеться про визначення того, що є, – а не як субстанція... Усія [тут] є двічі *ὄλοκεῖμενον*... Просто ми стоїмо перед грубим поєднанням, прикритим словом *ὄλοκεῖμενον*, яке разом з тим обґрунтовує подвійну перевагу усії у фізиці та логіці» [Кассен, 2020, с. 150].\

Отже, мовно-філософський мультиверсум постає насиченим локальними особливостями зведення поняттєвих конструкцій до відповідних їм регіональних контекстів,

---

¹За цілепокладанням редакційна колегія «Словника...» безпосередньо зосереджувалась на «відкритті нових можливостей україномовного філософського дискурсу, якому досі ще жодного разу не випадало випробувань такого рівня глибини та складності» [Кассен, 2020, с. 9].

²Кассен Б. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей / пер. з франц. Том перший. К.: Дух і Літера, 2020. С. 14.

що у подальшому прямо впливають як на його функціонування, так і можливість запозичення до іншої сфери проблематики із найменшою при цьому втратою первинного змісту. Прикладом, «французька мова менш схильна осмислювати традицію як відкриття прихованого, а німецька, навпаки, менш схильна осмислювати традицію як зраду» [Кассен, 2020, с. 267]. Услід за Ж.-Ф. Куртином та А. Рейксбароном, О. Панич у главі про *чимбутність* запропонував декілька перекладів аристотелевої тези $\tau\acute{o}\ \tau\acute{\iota}\ \eta\tilde{\nu}\ \epsilon\tilde{\iota}\nu\alpha\iota$ відповідно до стилістики німецької, англійської, французької та російської мов: «Те, чим було буття, себто помислена сутність до дійсності речі, ґрунт, що породжує й передує (нім.); (відповідь на питання), чим це було – бути тим-то і тим-то (англ.); факт продовження для суцього бути тим, чим воно було (франц.); основание, в силу которого что-либо есть то, что оно есть и чем было/ то, что делает то, что есть, тем, что оно есть и чем было (рос.)» [Кассен, 2020, с. 142]. Для вироблення українського філософського словника такі паралелі вправі слугувати дороговказами пошуку відмінних стрижневих векторів проблематики саме в рамках українського культурного простору. І вже надалі: від заглиблення у симптоматику розбіжностей між філософськими поняттєвими ареалами, виправданості переходу їхніх смислових меж до ідеї критичного демонтажу Вавилонської вежі. Влучний коментар з цього приводу залишив Ж. Лакан, який множинність смислу слова навіть у масштабі однієї мови вважав річчю вкрай тривіальною: «Мова, між іншим, є всього лише повним зібранням двозначностей, які в ній залишила її історія» [Ласан, 1973, р. 47].

На перший погляд, не виникає особливих складнощів у тому, аби перекласти наведену аристотелеву тезу $\tau\acute{o}\ \tau\acute{\iota}\ \eta\tilde{\nu}\ \epsilon\tilde{\iota}\nu\alpha\iota$ [повсякчасне бути для кожної речі] на українську, послуговуючись при цьому методом *перекодування* або *адаптації*. Однак, якщо мова заходить про співвіднесеність вислову із суто локальною манерою філософування, як у семантико-лінгвістичному, так і концептуально-філософському сенсі, то вимушено доводиться занурюватись вглиб змістовно споріднених українських текстів, серед яких проблематика буття була представлена у відповідному розрізі. О. Панич зазначав, що «розмаїття слов'янських термінів на позначення «природи» є справді унікальним на тлі західноєвропейського мовного словника» [Кассен, 2021b, с. 12]. Тим самим можна дійти висновку, що основоположна відмінність української манери філософування про буття полягає у тому, що в ній останнє тематично заміщується *єством*. Унікальність староболгарського слова *естество*, яке можна вважати еквівалентом $\phi\acute{\upsilon}\sigma\iota\varsigma$, ґрунтувалась на тому, що його утворення не завдячувало перекладу з грецької, а від самого початку несло власну словотворчу модель від *суцество*. Панич підкреслював, що *суцество* є радше дотичним до усії, аніж до $\phi\acute{\upsilon}\sigma\iota\varsigma$ ³. Там же наводяться підтвердження на користь їхнього розрізнення за фактом роду: якщо *натура* або *природа* (жін. рід) є посиланням на момент зародження, то *естество* (сер. рід) діє поза бінарною опозицією *чоловіче/жіноче*, тяжіючи до божественних предикатів. «Сформована таким чином семантична сполука між «породженням», «існуванням» та «сутністю» супроводжуватиме, відкрито чи латентно, всю подальшу історію слова «естество» – а також його пізнішого українського нащадка, «єство»... Наскільки відомо, українське «єство» досі не стало предметом спеціальної філософської рефлексії» [Кассен, 2021b, с. 12-15]. В сучасних українських перекладах поняття *єство* остаточно витіснило староболгарський варіант *естества*, що є вірним і для текстів Г. Сковороди⁴, хоча й він використовував їх нарівні з *натура* у якості лексичних синонімів: ««Natura» есть римское слово, по нашему Природа, или Естество. Сим словом Означается все-на-все, что только родится во всей Мира сего Машине...и тайную Экономию той присносущной силы, которая везде имеет свій Центр, или среднюю главнейшую точку, а околичности своей нигде...раждая, ни от кого не принимает, но сама собою раждает, для того называется и Отцом, и Началом, ни начала, ни конца не имущим, ни от места, ни от времени не зависящим...» [Сковорода, 2011, с. 506-507].

Разом із тим, мовні дублети, які виникають на фоні детериторіалізації тих понять і

³ Якщо посилаєтьсь на його аргументацію, то виявляється, що «...в перекладі Біблії Кирила та Мефодія [естество] було вжито як відповідник грецького «οὐσία», а потім воно поступово набуло конотації «природного світу»» [Богачов, 2021, с. 171].

⁴ Сковорода Г. Разговор пяти путников о истинном щастии в жизни. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів. Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан. Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. С. 502–558.

словоутворень, що прижилися вже у відформатованому вигляді, не завжди задовольняють вимоги, висунуті до того чи іншого концепту його автором. Яскравим прикладом цього виступає поняття Dasein М. Гайдегера, що саме обернулось в історії філософії на неперекладну парадигму⁵, яка за своїм смисловим наповненням перевищує власний псевдодвійник *Existenz*. Крім того, Dasein Гайдегера – не єдине поняття, в якому відбулось вимушене зрощення із латинською *existential*. Мова йде про греко-візантійську *іностась*, яка увійшла до слововжитку християн у вигляді допоміжної альтернативи для відображення сутності *індивіда*. Таким чином, воно призвичаїлось як термін, що означає конкретного *індивіда* з усіма, притаманними саме йому, оригінальними властивостями, в кожному з яких повсякчас оприсутнений потенціал його природи. Як і у наведеному вище фрагменті Г. Сковороди, *іностась* подібно до *єства* містить у собі природний компонент *natura*, тобто вони виникали поза прямих кореляцій із людським духом, обернувшись у результаті на неодухотворений початок, в якому відсутня специфікація безпосередньо *людського*. Більш за те: вкорінення такої специфіки *іностасі* завдячує її інтерпретації християнською школою кападокійців, завдяки якій відбулось її остаточне закріплення у філософському дискурсі. Григорій Ниський та Василій Великий вилучили із іпостасі грецький сенс віддіслівного іменника на користь індивідуальним особливостям (*ιδιομάτων*). За таких умов перетлумачення вирішальне для онтології М. Гайдегера поняття Dasein позбавляється темпорально-енергійного смислу живої *присутності*, яке не слід урівнювати із людською реальністю, сповненою пересудами Das-Man. Переклад Dasein з позиції *людської реальності* є характерним для французького стилю коментування, що «закриває будь-який доступ до Dasein у всіх можливих аспектах» [Кассен, 2021а, с. 19]. Дійшовши поточних висновків, можна стверджувати, що поняття *іностасі* не вправі виступати ані сутнісною альтернативою Dasein, ані екзистенції в цілому.

По суті, в німецькому Dasein відбулася германізація латинського *existentia*, тоді як дофілософський зміст Dasein у німецькій мові вибудовувався на основі *одиночного людського досвіду*. «Йдеться про досить звичне слово, яке Гайдеггер перетворив на своєрідний неологізм (так само, як він зробив зі словами Bestand, Machenschaft, Gestell, Ereignis тощо) і навіть запропонував альтернативну вимову, Daséin, із наголосом – проти звичайного вжитку – на другому складі «*sein*» [тобто *буття*]» [Кассен, 2021а, с. 13]. Невірно припускати, що дві слововформи цього поняття, Dasein [Daseyn за старою орфографією] у сенсі *бутність/буттєвість* та Daseyen як чистий акт буттіювання, виступали аналогами одне одного. «Адже у Канта Dasein було класичним філософським, але за своєю суттю ненімецьким терміном, а в Гете це слово було цілком німецьким, але за своєю суттю нефілософським, і лише у Фіхте воно перетворилося на термін «німецької класичної філософії»» [Кассен, 2021а, с. 17]. Поняття Dasei(y)n можна також віднайти у Гегеля⁶, який наділив його сенсом *оприявленого буття*. Зі свого боку, Гегель змістив центр даного поняття у бік першої складової – *da*, тобто буття у його *тут(ешності)*, тим самим надавши йому темпорально-динамічного змісту на противагу сталим універсаліям метафізики. Зрештою, М. Гайдеггер фундаментальним чином заглибив дане поняття у філософському дискурсі, що призвело водночас до реформування екзистенціальної логіки з позиції логіки *живої присутності*. «У Гайдегера *da* в Dasein майже означає *zu* («у напрямі до»). Dasein ніколи не є «локалізоване», воно завжди таке, що локалізує; його слід мислити в русі, в акузативі» [Кассен, 2021а, с. 18]. Певно, саме це стало причиною історизації поняття Dasein у вигляді компромісу його етимологічних значень, в якому «змішування та викреслювання йдуть пліч-о-пліч», як на те вказував Ж. Дерріда [Derrida, 1976, p. 563].

Незважаючи на те, що «історія дісталась навіть точки, коли сьгоднішні перекладачі Гайдегера віддають перевагу перекладанню Dasein як «Dasein» [Кассен, 2021а, с. 19], україномовний філософський простір не припиняє пошуків найбільш вдалої альтернативи-перекладу цього ключового гайдегерового поняття раннього періоду. В. Кебуладзе

---

5 Вказівки на неперекладний характер поняття Dasein можна відшукати у самого Гайдегера, як у його листі до Ж. Бофре від 23 листопада 1945 року, що зазвичай публікується у якості додатку до «Листа про гуманізм», так і в курсі 1941 року «Метафізика німецького ідеалізму». Наразі є доречним навести фрагмент однієї, а конкретно другої із них, яка є більш показовою: «Тому слово «Da-sein», навіть у значенні, в якому його було промислено в «Бутті та часі», є неперекладним» [Кассен, 2021а, с. 19].

6 «Воно не є просто буттям, а наявним буттям; взяте етимологічно, Daseyn означає буття в певному місці; але уявлення про простір тут неприйнятне» [Hegel, 1841, s. 107].

запропонував одну із причин актуалізації даного процесу: «Таке [кальковане] відтворення в українському перекладі центрального слова фундаментальної онтології Гайдегера, з одного боку, релятивізує його вчення, мовляв це суто німецьке явище, а з іншого — упосліджує наш власний світ, мовляв у ньому такого фундаментального явища немає» [Богачов, 2021, с. 173]. Самоочевидність вкрай оригінальної специфіки понять, впроваджених М. Гайдегером, була не тільки підтверджена на одному із відповідних семінарів⁷ рядом сучасних українських дослідників, а й устаткована думка про необхідність випрацювання співмірних Dasein альтернатив-концептів. Одному із них, а саме вже означеному вище *ество*, деякі дослідники надають перевагу у порівнянні із тою ж *присутністю* В. Бібіхіна або послівним перекладом Dasein у формі *тут-буття*. Перша з них приховує внутрішнє подвоєння Dasein на буття як суть та буття в актуальному модусі *тепер*, тоді як другий варіант взагалі виступає нічим іншим, як калькованою формою з німецької. Крім того, словоформи від *wesen* типу *an-wesen* або *ab-wesen*, що власне й покликані відображати смисл *присутності*, неодноразово використовувалися М. Гайдегером у контекстах, відмінних від Dasein. Тим не менш, навіть прихильниками поняття *ество* було визнано, що й воно також несе під собою зовсім інакші у порівнянні із Dasein конотації: «Натомість змусити «ество» робити все те, що активно робить «Dasein» у Гайдегера, — це буде дуже неприродно звучати. Оце основна проблема з перекладом «Dasein» як «ество»: не вийде з ества дієвця», підсумовуючи далі: «Взагалі, рішення «до чогось приліпити» термін, який є в українській мові, але поки що начебто «лишається безробітним», завжди спокусливе, але завжди дуже ризиковане й віддає волюнтаризмом» [Богачов, 2021, с. 171-172]. Така позиція є цілком виправданою, оскільки штучне підладнання того чи іншого поняття у необхідний контекст тільки ускладнює можливість його подальшого вжитку.

Існує ряд очевидних несумісностей між Dasein та *еством*. По-перше, у другому із них відсутні прямі кореневі апеляції до буття, як-то зберігається у *Da- Sein*; по-друге, українське *ество* сповнене стійким контекстом *природи* або *сутності*, що так само чинить брак певності у питанні Dasein. Як наслідок, доводиться маневрувати між *бутністю/буттєвістю* останнього, *бутнім* суцього та *співеством Mit-Dasein*. У цьому ж дусі висловився і В. Кебуладзе: «Зберігати слово неперекладеним — це останній із засобів, до яких має вдаватися перекладач... Це майже унеможлиблює адекватну доместифікацію терміна, а отже, не так слугує розвитку мови» [Богачов, 2021, с. 173]. В цілому, остаточна невирішеність у питанні таких засадничих для сучасної онтології понять, як Dasein М. Гайдегера, ризикує звести проблематику буття в *неусвідомлений нормативізм*, проти якого радикально виступав інший український науковець, А. Баумейстер⁸. Термінологічні опозиції, що виникають на тлі заплутаних поняттєвих вузлів, спричиняють заразом гальмування термінологічної динаміки, через що поступово збіднюється полісемічний діалог між оригіналом та його реконструйованою формою.

Відтак, стає самозрозумілим, що аби та чи інша мова постала у якості плідного об'єкта для філософського дослідження, вона вимушена зіштовхнутися із проблемою переміщення авторського концепту до автентичної площини смислів. Тим самим оприсутнюються її власні тематичні границі, що є неможливим в ізольованій роботі над суто локальними поняттями. Так аналіз філософського перекладу стає первинно навіть не пошуком еквівалентів між мовою оригіналу і мовою перекладу, а процесом більш розлогим: має дотримуватись системний зв'язок семантичної, референційної та лексико-граматичної складових, тобто імен власних, багатослів'я і двозначностей із внутрішнім узгодженням часів та формами перебігу понять. Особливо це стосується філософії гайдегерового типу, з її непересічною увагою до нашарувань смислів, седиментованих опісля греків.

Між іншим, іще дві надважливі форми перекладу, метаграфування і метафразування, мають від самого початку бути розведені між собою. В інакшому разі, це ризикує призвести до розривів у цілокладанні тексту, адже метаграфування має на меті кардинально змінити текст, а у деяких варіантах перекладу – навіть фальсифікувати, якщо відсутні при цьому посилання на вихідне джерело. За метафразування відбувається парафраз, який доречно порівняти із встановленням найбільш вдалої аналогії або лінгвістичного еквіваленту

⁷ Богачов А. Як перекласти Гайдегера українською? Зміст contra форма. Філософська думка. 2021. № 4. С. 163–176.

⁸ Баумейстер А. Джерела і приховані мотиви фундаментальної онтології. Sententiae. 2012. №2. С. 48.

навперейми з оригіналом. Не виключено, що у зворотному перекладі такі метафоричні дублети можуть виглядати як барбаризми, але дана проблема радше стосується майстерності перекладу, аніж безпідставності того чи іншого обраного поняття в цілому. З огляду на це, обидві форми можуть відповідати критерію методологічної основи. Враховуючи критичний демонтаж ряду текстів, вчинений М. Гайдегером, сюди можна додати ще й *герменевтичну деструкцію*, детально розглянуту А. Дахнієм у відповідній роботі⁹: «Зв'язок між феноменологічною редукцією та деструкцією, який супроводжується поняттям конструкції, є знаком того, що для розуміння буття конче потрібна деструкція, тобто усування традиційної поняттєвості у напрямку до її походження» [Дахній, 2012, с. 33]. Як метаграфування, метафразування, так і гайдегера деструкція прочиняють собою ще більш масштабне коло питань, яке можна звести у сумі до одного: прагне автор сенсу чи літери, або ж цей процес має скеровуватись обома величинами задля того, щоб у підсумку переклад не тяжів до радикалізму однієї із крайнощів. Подолання останнього мотивує ріст феномену самотнього авторства, прикладом чого може слугувати робота над фрагментарним перекладом онтологічних текстів, проведена рядом вже згаданих вище українських дослідників, до яких можна додати В. Кам'яця, В. Єрмоленко, Д. Каратєєва та О. Хому; робота, котру вже складно окреслювати виключно з корегувальних чи редакційних позицій.

Є слушним означити також дотичну тему розкладання перекладених понять відповідно до їхніх складових: йдеться про вторинний пошук втраченого, лімітованого сенсу крізь дроблення полівокабульних поняттєвих експозицій. Буквально це виглядає як деривація, тоді як пошук сенсу, а не літери, вносить загальнозживаний момент інтерпретації, що і спричиняє собою феномен багатозначності. «Завдяки цим зауваженням ми бачимо, що було б помилкою говорити про проблематику перекладу, коли в центрі дискусій перебуває проблема встановлення зв'язків між двома словами (чи виразами)» [Кассен, 2020, с. 264]. В залежності від того, наскільки вдало вибудованим є дане відношення, настільки змістовніший вигляд матиме переклад, і що не менш важливо: буде встановлена суміжність між актом розуміння та актом перекладу. Без сумніву, існують окремі випадки, на яких у своїх роботах наголошував ще В. Беньямін: «Nachreife, тобто дозрівання слів, що виходять за межі свого вживання» [Беньямін, 2002, с. 27]. Однак, це вже є пізнім феноменом пост-дискурсів, коли текст перетворився на мережу поняттєвих переправ, що залишають по собі сліди для подальшого відшукування втраченого, а часом взагалі неіснуючого сенсу. Так само й Гайдегер передвіщав ре-постанову акцентів всередині перекладацького акту: від заміщення до *транспортування*¹⁰, хоча «напевно, у словнику німецької філософії ХХ ст. немає іншого поняття, яке б тривкіше асоціювалося з ним, ніж поняття Dasein» [Кассен, 2021а, с. 20] – вказував на те В. Єрмоленко. Там же він навів підтвердження на користь того, що за десять років до публікації «Буття та часу» Dasein вже було використане Ф. Розенцвайгом, який вчинив спробу вийти за межі гегелівських конотацій, тобто від опосередкованого *буття в наявності*, що вже слугує стійким маркером затребуваності онтологічної проблематики у даному понятті.

Як вже було визначено дотепер, авторський словотвір та його переклад вправі претендувати на статус філософської проблематики: не тільки у масштабах сумісності складників, що поєднуються, а й горизонту наслідків, що вони провокують, виходячи із сутнісної видозміни поєднаних понять. Компоненти, з яких складається поняття Da-sein від самого початку обійняли цілу низку значень, адже прислівник *da* виступає у німецькій безпосереднім посилянні на *топос* або *місце*, що спонукає подію чи акт відкриття оприявленим чином відбутися. У такому сенсі набула прочинення зустрічна аналітика місцини-істини Da-sein, що екзистує, а також аналітика просторових вимірів буття і доречності людини при цьому як актора, що транслює диференційовані форми відкритості. «Подібність цього «замаскованого» суцього до того, що ми називаємо «людиною», змусило перших французьких перекладачів М. Гайдегера – Корбена і Сартра – перекласти це поняття як «людська реальність», що викликало у самого Гайдегера різку реакцію...» [Кассен, 2021а, с. 20]. У пізньому періоді творчості сам М. Гайдегер неодноразово послуговувався дефісом задля встановлення чітких розбіжностей літери та сенсу у поняттях Dasein та Da-sei(y)n. Друге

---

⁹ Дахній А. Деструкція як метод герменевтичної феноменології Мартіна Гайдегера. Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. 2012. № 15. С. 29–37.

¹⁰ Heidegger M. Parmenides. Gesamtausgabe. Bd. 54. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1992. S. 17–19.

віддалено продовжує зберігати риси втраченого трансцендентального суб'єкта, але із додаванням екзистенціальних рис, тоді як перше навпаки виступає позбавленим безпосередньо антропологічних предикатів. Буття-Dasein зрештою має бути витлумаченим не з позиції поодинокого феномену в рамках періоду фундаментальної онтології, а й у масштабах пізньогайдегерового *просвіту/прояву/Ereignis* з елементом самоприховування, вкоріненим у специфіці алетичної потайності. Викриття останнього потребує окремого ряду досліджень, але тільки у такий спосіб Dasein отримає дієвий статус буття суцього, відповідального не тільки за процес проявлення, а й радикалізацію смислових горизонтів цього *просвіту*. Попри те, що жодна із наведених вище варіацій альтернативного перекладу у повному обсязі не задовольняє вимог, висунутих самим Гайдегером до цього поняття, не є зайвим повсякчас повертатись до передумов і наслідків його виникнення, як і подальших форм функціонування. Ймовірно, серед множини останніх також можна виділити найбільш спільну рису, яка краще за інші тематизує концепт Dasein: буття у моменті його кайросу, безкінечного як мить, але кінцевого у будь-якій із пролонгованих перспектив. Тим не менш, допоки на наших теренах не буде винайдено самостійне українське поняття, суміжне за об'ємом до Dasein, але автономне за посиланням на власний буттєвий корінь, доти продовжуватиметься вироблення штучних понять–надбавок відповідно до запозичених віддала смислів..

Насамкінець, позаконкурентне співіснування понять перекладених нарівні із поняттями віднайденими все ж остаточно не вирішує центральної проблематики філософського лексикону неперекладностей, що тільки нарощує свій матеріал і потенціал водночас. Нині український філософський переклад виступає органічно вбудованим у загальноєвропейську проблематику координації множини роздроблених поняттєвих полів, хіба що різняться культурні умови примусу творення регіонально–самобутніх смислів. Більшість із них озвичаїлись настільки, що так і не увійшли до поля онтологічного запитування. Незважаючи на це, вимога їхньої актуалізації не має розглядатись у якості авторської примхи, спростуванню якої передувала поточна аргументація: вона має бути визначена в якості загальнонаціональної потреби у межах усвідомлення сталих і мінливих горизонтів української філософії на досі невизначеному тлі того, як взагалі філософує її слово й на що вона здатна, виходячи із потенцій власної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баумейстер А. Джерела і приховані мотиви фундаментальної онтології. *Sententiae*. 2012. №2. С. 46–59.
2. Беньямін В. Завдання перекладача / пер. з нім. Н. Лозинської та Ю. Рибачука. Беньямін В. *Вибране*. Львів: Літопис, 2002. С. 23–39.
3. Богачов А. Як перекласти Гайдегера українською? Зміст contra форма. *Філософська думка*. 2021. № 4. С. 163–176.
4. Гайдеггер М. Дорогою до мови / пер. з нім. В. Кам'яця. Львів: Літопис, 2007. 232 с.
5. Дахній А. Деструкція як метод герменевтичної феноменології Мартіна Гайдегера. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2012. № 15. С. 29–37.
6. Кассен Б. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей / пер. з франц. Том перший. К.: Дух і Літера, 2020. 576 с.
7. Кассен Б. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей / пер. з франц. Том другий. К.: Дух і Літера, 2021а. 488 с.
8. Кассен Б. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей / пер. з франц. Том третій. К.: Дух і Літера, 2021б. 328 с.
9. Сковорода Г. Розговор пяти путников о истинном щастии в жизни. Сковорода Г. *Повна академічна збірка творів*. Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан. Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. С. 502–558.
10. Bogachov A. On the Equivalence of Translation of Martin Heidegger's «Being and Time». *Sententiae*. 2021. № 40 (3). pp. 83–91. DOI: <https://doi.org/10.31649/sent40.03.083>.
11. Couloubaritsis L. Ousia, Huparxis, Hupostasis: Essence and Existence. *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon* / ed. by B. Cassin. Princeton: University Press, 2014. pp. 422–23.
12. Derrida J. Supplement of Copula: Philosophy Before Linguistics. *The Georgia Review*. 1976. № 30 (3). pp. 527–564.

13. Hegel G. W. F. *Wissenschaft der Logik*. Bd 1. Berlin: Verlag von Duncker und Humblot, 1841.
14. Heidegger M. *Parmenides*. Gesamtausgabe. Bd. 54. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1992. 252 s.
15. Heidegger M. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1967. 450 s.
16. Ierodiakonou K. *Byzantine Philosophy and Its Ancient Sources*. Oxford University Press, 2004. 318 p.
17. Kahn C. *Essays on Being*. New York: Oxford University Press Inc, 2009.
18. Kisiel T. *The Genesis of Heidegger's Being and Time*. Berkeley: University of California Press, 1995. 608 p.
19. Lacan J. *L'Étourdi*. *Scilicet*. 1973. № 4. pp. 5–52.
20. Lyuty T., Puhach V. *Translation of Philosophical Texts in Contemporary Ukraine*. *Sententiae*. 2021. № 40 (3). pp. 180–190. DOI: <https://doi.org/10.31649/sent40.03.180>.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2022

Стаття рекомендована до друку 18.06.2022

Daria A. Zakhlypa, postgraduate of the Department of Theoretical and Practical Philosophy Named After Professor J.-B. Shad, V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-1999-5189>

BEING–DASEIN AMONG LITERAL AND PHILOSOPHICAL PERSPECTIVES OF UKRAINIAN TRANSLATION

The long-term presence of being as one of the fundamental philosophical concepts in many languages and congruous semantic locutions bears record to its literal and contextual insularity, and at the same time, autonomy position among regional variations of word usage. As a result, the concept of being can be considered an inherently non adopted one, which means: in each individual case, it is evolved according to the cultural features of specific language community, the topicality of which only increases because of this fact. For its part, the local alternatives to the concept of Dasein, which has turned into an untranslatable paradigm, continue to be cultivated in today's realities, within the confines of post-Heideggerian ontology. The concept of Dasein entered the Ukrainian philosophical glossary in a dominant way according to the Russian translation in the form of presence, carried out by V. Bibikhin, the critique around which has not subsided to this day. Moreover, one should always be guided by the logic of a clear definition of the conditions for the appearance of self-evident conceptual adaptations, which increasingly make up Ukrainian philosophical lexicon today. At the same time, they both represent its thematic boundaries and limits, acting as the real consequences of durable isolation of Ukrainian language from the European process of reconstruction and creation of new philosophical concepts to reflect the idea of being as a whole. For Ukrainian-speaking philosophical community, the problem of protracted exclusion of its language from the European discourse of word formation with its congruous concepts is especially timely, ignoring actualization of which risks leaving a substantial number of essential concepts for ontology in an undeveloped state, i.e., without real translation alternatives. Due to this reason, there is a rapid revival of interest in the creation of author's linguistic units: both in the framework of the translation of elaborated concepts in the history of philosophy, and those ones that pretend to enter the Ukrainian philosophical glossary on authentic basis, which can be observed in the analysis of being-nature concept. The current article is a logical reproduction and continuation of this process. Furthermore, today's critique of the monolithic model of being is gaining momentum alongside the phenomena of its restructuring, that cannot but affect the prospects of working on ontologically rooted concepts. That is why the synthesis of letter and philosophical sense in the translation of Dasein-type concepts, which are fundamental for ontology, has chosen as the key aim of this article, including the perspectives of minimizing ordinary mistakes of copying and paraphrasing, thus bringing the problems of Ukrainian translation to the level of original authorship.

Keywords: Being–Dasein, untranslatability, presence, being–nature.

REFERENCES

1. Baumeister, A. (2012). Origin and Hidden Motives of Fundamental Ontology. *Sententiae*, 2, 46–59. (In Ukrainian).
2. Benjamin, V. (2002). The Task of the Translator. (N. Lozinskaya, Yu. Rybachuk, Trans.). In V. Benjamin, *Selected works* (pp. 23–39). Lviv: Chronicle. (Original work published 1923). (In Ukrainian).
3. Bogachov, A. (2021). How to Translate Heidegger into Ukrainian? Subject contra form. *Philosophical Thought*, 4, 163–176. (In Ukrainian).
4. Heidegger, M. (2007). Road to language. (V. Kamyants, Trans.). Lviv: Litopys. (Original work published 1959). (In Ukrainian)
5. Dakhniy, A. (2012). Destruction as a Method of the Hermeneutical Phenomenology of Martin Heidegger. *Journal of the Lviv University. Series Philosophical science*, 15, 29–37. (In Ukrainian).
6. Cassin, B. (2020). *Vocabulary of European Philosophies: A Dictionary of Untranslatables* (Vol. 1). (K. Sihov, Trans.). Kyiv: Spirit and Letter. (Original work published 2004). (In Ukrainian).
7. Cassin, B. (2021a). *Vocabulary of European Philosophies: A Dictionary of Untranslatables* (Vol. 2). (K. Sihov, Trans.). Kyiv: Spirit and Letter. (Original work published 2004). (In Ukrainian).
8. Cassin, B. (2021b). *Vocabulary of European Philosophies: A Dictionary of Untranslatables* (Vol. 3). (K. Sihov, Trans.). Kyiv: Spirit and Letter. (Original work published 2004). (In Ukrainian).
9. Skovoroda, H. (2011). Dialogue of Five Wayfarers About the True Blessing in Life. In H. Skovoroda, *The Complete Academic Collection of Works* (pp. 502–558). Kharkiv-Edmonton-Toronto: Maidan. Publishing House of the Canadian Institute of Ukrainian Studies. (Original work published 1973).
10. Bogachov, A. (2021). On the Equivalence of Translation of Martin Heidegger’s “Being and Time”. *Sententiae* 40(3), 83–91. DOI: <https://doi.org/10.31649/sent40.03.083>.
11. Couloubaritsis, L. (2014). Ousia, Huparxis, Hupostasis: Essence and Existence. In B. Cassin (Ed.), *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon* (pp. 422–23). Princeton: University Press.
12. Derrida, J. (1976). Supplement of Copula: Philosophy Before Linguistics. *The Georgia Review* 30(3), 527–564.
13. Hegel, G. W. F. (1841). *Wissenschaft der Logik* (Bd 1). Berlin: Verlag von Duncker und Humblot. (Original work published 1812). (In German).
14. Heidegger, M. (1992). *Parmenides. Gesamtausgabe* (Bd. 54). Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann. (Original work published 1982). (In German).
15. Heidegger, M. (1967). *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. (Original work published 1927). (In German).
16. Ierodiakonou, K. (2004). *Byzantine Philosophy and Its Ancient Sources*. Oxford University Press.
17. Kahn, C. (2009). *Essays on Being*. New York: Oxford University Press Inc.
18. Kisiel, T. (1995). *The Genesis of Heidegger’s Being and Time*. Berkeley: University of California Press. (Original work published 1993).
19. Lacan, J. (1973). L’Etourdi. *Scilicet* 4, 5–52. (In French).
20. Lyuty, T., Puhach, V. (2021). Translation of Philosophical Texts in Contemporary Ukraine. *Sententiae* 40(3), 180–190. DOI: <https://doi.org/10.31649/sent40.03.180>.

The article was received by the editors 28.01.2022

The article is recommended for printing 18.06.2022